

Бутко С. Г.,
викладач кафедри української мови
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ЗВУКОВИЙ КОД У ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ ЗАМОВЛЯНЬ (НА МАТЕРІАЛІ МІФОПОЕТИЧНОГО ОНОМАСТИКОНУ)

Анотація. У статті проаналізовано аспекти реалізації звукового коду в текстах українських замовлянь на матеріалі власних назв з урахуванням визначальних рис міфологічної свідомості. З'ясовано, що звуковий код може виявлятися в діахронічному зрізі, засвідчуючи зв'язок між звуком і значенням, та синхронічному, що полягає у функціонуванні різноманітних повторів. Мета таких повторів – здійснення сугестивного впливу на реципієнта, що дає змогу досягнути максимального прагматичного ефекту від замовляння й повною мірою реалізувати магічну функцію слова.

Ключові слова: замовляння, міфопоетичний ономастикон, онім, звуковий код, абракадабра, повтор, внутрішня форма імені.

Постановка проблеми. Однією з важливих проблем сучасної лінгвістики є вивчення особливостей і принципів міфологічного назовництва. Дослідники головним чином звертають увагу на семантичні аспекти реконструкції складників міфопоетичного ономастикону, переважно евфемістичних за характером. Не менш важливим є вивчення звукового коду міфологічних номінацій у синхронічному й діахронічному аспектах.

Дослідженням фонетичних або акустичних особливостей замовлянь, реалізованих на текстовому або ритуальному рівнях, займалися як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, серед яких М. Зав'ялова [1], І. Жилінська [2], Т. Гречковська та Л. Українець [3], Т. Лукінова [4] й ін. Малодослідженим, проте, залишається звуковий код власних назв, уживаних у текстах українських замовлянь, що зумовлює актуальність обраної теми.

Мета статті полягає в розкритті функціональних і генетичних особливостей власних назв, що є одним із найвиразніших засобів реалізації звукового коду в текстах українських замовлянь. Під звуковим кодом розуміємо фонетичне оформлення номінацій, у якому міститься важлива для міфологічної свідомості інформація, зумовлена стратегією і тактикою контактів людини з представниками потойбічного світу. Звуковий код ґрунтується на диференційних ознаках міфологічного мислення, тому зрозуміти механізми його дії можна лише крізь призму архаїчної свідомості. Окрім того, звуковий код є носієм інформації, яка для свідомості сучасної людини є прихованою, оскільки первісний зв'язок між звуком і значенням, звучанням і його обереговою функцією на сьогодні втрачено, а замовляння є тим жанром, який дає змогу встановити цей зв'язок внаслідок своєї подвійної природи (магічної за сутністю і поетичної в методологічному відношенні [5, с. 13]).

Виклад основного матеріалу дослідження. У замовляннях «захистити людину мало не лише ретельно дібране слово, а й звуки, уживання яких ініціювало приховані можливості підсвідомої дії на слухача та створювало певні образи, які набували містичної сили, тобто виходили за межі земного знання» [3, с. 79]. Різноманітні акустичні прийоми (тобто звукові

коди), використані в замовних текстах, спрямовані на надання магічному слову ще більшої сакральності, підсилення його дієвості. Звуковий код у міфологічних текстах реалізується за допомогою низки мовних засобів, зокрема різного роду повторів (алітерацій, асонансів, параномазії), абракадабри тощо. Магічна функція звука в текстах є універсальною й виражається на двох рівнях – діахронічному та синхронічному. Виявлення звукового коду в діахронічному зрізі передбачає встановлення зв'язку звукової оболонки слова з його етимологією, тобто внутрішньою формою. Особливістю таких випадків є те, що із сучасного погляду вони є незрозумілимий з'ясувати їхню значущість можна лише на тлі широкого культурно-історичного контексту. Звуковий код у замовляннях, однак, може виявлятися й синхронічно, і в такому разі певні фонетичні закономірності утворення номінацій чи побудови текстів можна побачити й відчутти на сучасному етапі. Визначальними при цьому будуть фоностилістичні засоби організації замовних текстів, тобто різного роду звукові повтори, уживані з метою увиразнення тексту, а також посилення його сугестивного впливу. Розгляньмо кожен із цих аспектів.

Одним із продуктивних засобів звукового коду в замовляннях є евфемістичні номінації, в основу яких покладені особливості звукової поведінки небезпечних істот. Універсальним для багатьох слов'янських та неслов'янських традицій є утворення назв табуйованих істот за допомогою шиплячих і свистячих звуків, що зумовлено специфікою евфемістичного оберегового називання в архаїчній моделі світу. Порівняймо, наприклад, білоруські *Сакадын, Сакатун, Сас, Сахон, Шавела-Шавела, Шытуха, Шаха-Ваха* – назви на позначення змії, *шат* (чорт), *шэндя* (лихоманка), *шихля* (лихоманка), *шышыга* (міфічна істота), *шчылікун* (чорт), *шэшикі* (вольня нячысцікі); російські *Сохва, Сахон* – номени на позначення змії, *шши, шшишук, шшишко, шшишок, шешка*, – назви на позначення нечистого духу, біса, чорта, *шшишига, шошычыха, шшишитиха, шшишимора* – назви жіночого демонічного персонажа; давньоіндійські *Шеша* (змія), *Шушна* (демон засухи). У текстах українських замовлянь ця особливість виражається в номінаціях на позначення змії (*Шамра, Шарма, Швелуха, Шевельда, Шевела, цар Савул, цар Сай, цар Сакатін, цариця Саварова, сивилуха*) та лихоманки (*Шашая*). В основі таких назв лежить зв'язок між етимологією слова і звуком. Так, наприклад, онім *цар Сакатін*, очевидно, походить від дієслова *сокотати*, що означає «кричати, кудахкати (про курей); базікати, тріщати» [6, с. 165]. Етимологічно це слово є звуконаслідувальним утворенням, тобто виникло на основі звуків, які видає курка/півень [7, с. 345–346]. При цьому варто враховувати глибинний міфологічний зв'язок між півнем і змією, яка може вилуплюватися з півнячого яйця [8, с. 31]. Окрім того, згідно з міфологічними уявленнями багатьох культурних традицій, образ півня тісно пов'язаний із образом сонця [9, с. 309], а сонце є супротивником змія як

представника хтонічного, підземного світу. Отже, онім *цар Сакарін* є звуконаслідувальною евфемістичною назвою змії, в основу якої покладено особливість звукової поведінки істоти, а міфологічна рецепція образу півня дає змогу говорити про оберегову значущість власної назви *цар Сакарін* на позначення змії/змія. З іншого боку, не можна оминати увагою існування дієслова *сокотити*, що означає «берегти, стерегти» [6, с. 165] і, можливо, теж має мотивувальне значення для аналізованої назви. Наголосімо, що подвійна мотивація онімів, уживаних у замовляннях, є поширеним явищем, адже логіка міфологічної свідомості тяжіє до використання максимального прагматичного ефекту від імені.

Потрібно зауважити, що модель називання змії за допомогою лексеми зі «звукнаслідувальною» семантикою/походженням засвідчують й інші культурні традиції. Порівняймо, наприклад, литовське замовляння від змії: “*Čiuži, čiužute, šlamu, slamute: kam pasmaugei mano dukterį...*” / «Шелесте-шелестуха, шурха-шурхотуха, нащо задушила мою дочку...», де назви змії утворені від звуконаслідувальних дієслів, зокрема *čiužinti*, *čiužėti* «шурхотіти, шелестіти», *šilubėti* «щебетати, цвірінчати», *šlamėti* «шурхотіти, шелестіти» [1, с. 81, 92]. Це дає підстави говорити про те, що українська культурна традиція органічно вписується в індоєвропейську, свідченням чого є спільні механізми міфологічного назовництва.

Власні назви на позначення представників потойбічного світу, що містять свистячі або шиплячі звуки, є, з одного боку, звуконаслідувальними евфемізмами, а з другого – обереговими, відлякувальними, адже шипіння й свистіння створює виразний акустичний ефект та імітує звукову поведінку змії, яка, як відомо, шипить-сичить з метою заробігання атаці супротивника. Так зване «шипіння/сичання» з апотропеїчною метою часто стає засобом вираження звукового коду, що засвідчують тексти з наскрізним повтором свистячих або шиплячих звуків. Як зазначають Л. Українець і Т. Гречковська, «сама акустичний компонент, схожий на шипіння, здатний породжувати у свідомості мовців різні асоціації, що й вирізняє [ж], [ч], [ш], [дж] із-поміж інших приголосних» [3, с. 80]. На думку науковців, цей характерний шум репрезентує магічну функцію голосу в замовляннях: «*Бешихо-бешихниця! Шпарихо-шпарихниця! Болюча, колюча, огняна, пекуча, ти тут не розпоряджайся, ізвідусіль забирайся*» [10, с. 40] або «*На Есіанский гори совы-няче гнездо, а вь тиль гнизди царыця-совыця, выймай свои слугы, выймай свои зубы, сири й бици, смугасти, полосасти...*» [11, с. 37]. Відзначимо також, що тавтологічні номінації на зразок *бешихо-бешихнище*, *пристріте-пристрітище*, *уроки-урочища*, *Юро-юрочище*, *Обіходе-Обіходище* тощо теж засвідчують використання звукового коду, адже з-поміж інших аугментативних суфіксів (-*уг-*, -*уган-*, -*ил-* тощо) для їх утворення обрано саме суфікс -*иц-* із шиплячим компонентом.

Отже, використання в текстах замовлянь звукового комплексу зі свистячими й шиплячими приголосними є не випадковим і демонструє визначальні риси архаїчної свідомості, що полягають у досягненні оберегового ефекту за принципом «подібне лікується подібним» (за рахунок не лише семантичної структури, а й звукової оболонки номінації й тексту).

У синхронному зрізі звуковий код виявляється за допомогою різного роду повторів, які на лексико-фразеологічному рівні представлені окремими номінаціями (*гадина Ладина*, *Осоха-Солоха*), а на текстовому – синтаксичними конструкціями, до складу яких уходять власні назви (наприклад: «*Ішов святий Єгор із Осіанських гор...*» [12, с. 155]). Серед усіх різ-

новидів звукових прийомів найпродуктивнішою для текстів українських замовлянь є паронімічна атракція, або паронімазія, тобто повторення подібних або ідентичних складів у двох або більше словах одного речення з метою їх звукового уподібнення [13, с. 120]. У замовних текстах паронімічна атракція як різновид мовної гри виконує різні функції. Продуктивним є зближення слів задля евфонічного ефекту, що є важливим навіювальним чинником у магічних текстах. Зауважмо, що в багатьох випадках прагнення до милозвучності впливає на вибір імені в певному замовлянні. Прикладом цього може бути номен *вітре-brate Кондрате*, ужитий у любовному замовлянні: «*Добрий день, вітре-brate Кондрате. Не вий, вітре, по долинах, а вий, вітре, по (ім'я) слідах*» [10, с. 68]. Внутрішня форма імені *Кіндрат*, яке походить із латинського *quadratus* «чотирикутний, квадратний» [14, с. 68], не несе смислового навантаження, навпаки, ім'я вибирається оказіонально й зумовлене звуковою подібністю до апелювативу *вітре-brate*. Підтвердженням цього може бути використання номінації *Кіндрат* у лікувальних текстах різної тематики, наприклад, у замовляннях від черв'я («*Ишли три брати, усі три Кондрати и несли (называют ту часть тѣла, гдѣ развелись черви) съ червями. Було червей восемь – стало семь...*» [11, с. 288]) або від переляку («*Було два брати й обидва Кіндрати. Один Христову молитву читає, а другий – переляк вимовляє та на бистру воду і на буйний ліс одсилає...*» [10, с. 22]). В обох випадках ім'я *Кіндрат* уживається, на нашу думку, передусім із евфонічною метою.

Загалом співзвучність нерідко є одним із чинників добору імені в тексті. Звернімо увагу на номен *Маргарита* на позначення простоволосої жінки, ужитий у замовлянні від лихоманки: «*Під дубом Маврійським / Стояли святії архангели... /...І бачили вони, як виходило з моря / Сім простоволосих жінок... /... «Наші імена єсть : Первая – Нена, вторая – Лета, / Третья – Лелія, четвертая – Желтія, / П'ятая – Оленеса, шостая – Горита, / Сьомая – Маргарита; / Всі ми огненні...*» [15, с. 65]. В основу принципу подання імен, безумовно, покладено риму, при цьому більшість онімів є семантично й символічно значущими. Так, номени *Желтія*, *Горита* є прозорими за значенням і вказують на симптоми хвороби. Назва *Оленеса*, на нашу думку, є варіантом імені *Олена*, що є міфологічно маркованим, адже вживається на позначення різних істот і явищ, об'єднаних, проте, спільною належністю до підземного, хтонічного світу або водного простору (пор. в замовляннях – *цариця Олена* (змія), *Олена* /*Єлена* (вода), *Оліян* (берег), у казках – зміючка *Оленка* та ін.). До цього ряду долучається й *лихоманка Оленеса* як представник потойбічного світу. Символічно містким є номен *Лелія*, співвідносний із назвою квітки *лілея*, образ якої в міфології є амбівалентним. З одного боку, лілея, особливо біла, асоціюється з чистотою, невинністю, а з іншого – зі смертю й підземним світом [9, с. 591]. Обидва мотиви мають, як нам видається, мотивувальне значення для оніма *Лелія* на позначення лихоманки, виражаючи водночас і позитивну, і негативну семантику. Власна назва *Лета*, на нашу думку, теж може мати кілька мотивацій. Першу визначаємо за етимологією лексики, яка походить від сербохорватського *leta* й означає *метушливу жінку, яка снить* [16, с. 264]. Згідно з другою мотивацією, назва лихоманки *Лета* походить від імені давньогрецької богині забуття – *Лети*. І перше, і друге значення є значущим для прагматики замовляння. Затемнення внутрішньої форми характерне для оніма *Нена*, адже такої лексеми немає в більшості доступних нам словників слов'янських мов. Єдиним винятком є дієслово *непаить* зі значенням «не щастить», зафіксоване

в «Дополненіні къ опыту областного великорусскаго словаря» [17, с. 142]. Це свідчить про те, що, очевидно, слово було запозичене й, можливо, трансформоване. І дійсно, у давньогрецькій мові існує низка слів із подібним звуковим комплексом, об'єднаних спільними значеннями «внизу», «підземний», зокрема *νέρθε(ν)* «внизу, знизу», *νέρτερος* «той, що знаходиться внизу, підземний», *νέρτεροι* «мешканці підземного царства, мерці» [19, с. 1129]. Ці значення якнайтісніше пов'язані з образом лихоманки, яка в народному уявленні є представником потойбіччя. Зрештою, прагматика останнього номена *Маргарита*, на нашу думку, не стосується його семантики та внутрішньої форми, оскільки жіноче ім'я *Маргарита* походить із латинського *magarita* й означає «перлина» [14, с. 157]. Значущою натомість є звукова оболонка власної назви, яка римується з попередньою лексемою *Горита*. Усе це демонструє можливість оказіонального добору власного імені, насамперед задля милозвучності.

У багатьох випадках прагматичні інтенції вживання паронімічних номінацій не вичерпуються лише евфонічним ефектом і часто пов'язані із символічною значущістю певних звуків. Так, повторення на початку слів звукосполучення [хр] в замовлянні на охорону сну має оберегову мету, адже актуалізує асоціативне поле номенів *Ісус Христос*, *хрест*, *охрана*, *охороняти*, *сохранити*, *хранитель* тощо, наприклад: «*Спать ложиться, Христом храниться. Христос-хранитель, храни мою душу, храни мое тело від світання до смеркання...*» [10, с. 71]. Слушність цієї думки засвідчує продуктивність повторення звукосполучень [хр], [кр] у текстах оберегових замовлянь, наприклад: «*Спать ложуся, крестом крещуся, крестом крещуся, крестом укриваюсь, крестом ангела призиваю, крестом дьявола прогоняю. Ангел мой, хранитель мой, храни меня до полночи, Матерь Божья – до свету, а Ісус Христос – до конца веку*» [10, с. 106] або «*Господи, помилуй, укрепи тело й дух (ім'я) дитя, укрой плащаницею своєю, крилами ангела загороди, і охрани от всякой напасти...*» [10, с. 107].

Паронимазія з метою подвоєння є одним із найпродуктивніших засобів створення аналітичних власних назв на позначення табуєваних міфологічних істот, сакральних об'єктів, природних явищ, наприклад: *водичка Йорданчикка*, *Ганна Осіянна*, *гадина Ладина*, *дуб Якуб*, *цариця Яриця*, *цариця Листриця*, *цариця Риця*, *цариця Веретениця*, *цариця Елениця*, *святий Центій-Віцентій*, *Хоха-Яроха*, *Осоха-Солоха*, *стрикайл Михайл*, *Михайло Рихайло*, *Михайло Придибайло* та ін. Такий звуковий збіг є не випадковим, у його основі лежить, окрім створення евфонічності назви, прагнення до повтору-подвоєння, а отже, посилення й сакральності імені, і сили самого тексту. Така функція пов'язана з амбівалентністю семантики числа *два*, яке може бути або позитивним і позначає в такому разі збільшення сили помічника (наприклад, *Михайло-Придибайло* позначає святого Михайла й того, хто швидко приходить на допомогу), або негативним і тоді вказує на роздвоєність істоти як аномальність і нецілісність, а отже, її належність до потойбіччя (наприклад, *Хоха-Яроха* (змія)).

Іноді принцип подвоєння імен (тобто утворення максимально співзвучних онімів) використовується для позначення різних істот, наприклад: «... *У тебе кінь Халамин, у мене син Саламин. Візьми коня Халамина, та посади Саламина... Щоб в цей час і минуту до мене прибув... Іван до дівчини Марії*» [12, с. 43] або «*На морі на Діяні, на острові на Кіяні, там стояв дуб, а в дубі дупло, а в дуплі гніздо, а в гнізді цариці: одна Кіяніна, друга Іліяна, а третя цариця Веретениця...*» [12, с. 150]. Такий прийом нанизування, римування імен, на нашу думку, увиразнює рит-

мічну організацію текстів, що, згідно з логікою архаїчного мислення, безпосередньо впливає на їхню магічну силу.

Важливість звукового коду як важливого чинника побудови замовлянь засвідчують тексти, у яких заради звукового ефекту знехтувано символікою та семантикою міфологічно маркованих явищ і, відповідно, їхніх назв. Так, традиційним для текстів українських замовлянь є образ *землі Тетяни*, до якої звертається суб'єкт за допомогою, наприклад: «*Добрий день, вода Уляно, земля Тетяно, колодязь Іван. Вода йорданська, земля тетянська очищає луга і берега. Очисти новонародженого...*» [10, с. 57]. Зрідка земля має назву *Уляна*, що зумовлено перенесенням назви води на позначення землі, оскільки дуже часто знахар звертається до обох стихій: «*Добрий день, земля Уляна, а вода Тетяна. Тобі на глибінь, а моїй дитині на здоров'я...*» [10, с. 57]. Прикметним є текст, у якому вжито назву *земля Зіна*: «*Добрий день, тобі земля Зіна / Шоб ти всякого зілля зародила... / Поможі мені цього зілля нарваті... / І тобі, Матрь Свята Земля, / Заплачу*» [20, с. 331]. Визначальним при з'ясуванні прагматичних інтенцій номінації *земля Зіна* є контекст, який демонструє прийом повторення звука [з], що, на нашу думку, має посилювати асоціації зі словами *земля*, *зелений*, *зілля* тощо.

Зрештою, не можна оминати увагою такий поширений для багатьох культурних традицій вияв звукового коду, як абракадабра, або заум. Як зазначає О. Левківська, заум – це різновид ритуального магічного мовлення, що становить набір беззмістовних, викривлених слів, зазвичай ритмічно організованих і заримованих, а часто – імітованих іншомовних слів [21, с. 279]. Прагматику абракадабри влучно визначила Н. Мечковська, на думку якої, «і у вимовляльно-звуковій своєрідності замовлянь, і в смисловій непрозорості, невиразності їх мови яскраво відбилася «правопівкульна» природа фідейстичного тексту: йому протипоказана пласка зрозумілість побутового мовлення; зате тут, як і в мистецтві слова, вироблялися засоби вербального навіювання та фасцинації» [22, с. 182]. Отже, такі не завжди зрозумілі набори звуків уважалися більш ефективним засобом впливу. В українській замовній традиції цей прийом хоч і не дуже поширений, але зустрічається або в структурі деяких текстів (наприклад, у замовлянні від змії: «*Ісус Христос никасарандара, сарандара, моракдара, марандара, рок сотеус, хазаульти і сетидир, ульти. Апостол Павел рахаз, Петр еситат, аспіда угас, василиска дечен, Христос берти амін, амін, амін*» [23, с. 389]), або у вигляді окремих заклиналних формул (наприклад: «*Лькарство на пропасницю. Напиши по греческу: Эты отезамата + / Стакоринь фито + / Станти міотероно +...*» [24, с. 277]). Окремим виявом зауму є, на нашу думку, і деякі оніми, походження й семантику яких на сьогодні з'ясувати практично неможливо. Так, власні назви *Месора*, *Омуга*, *Персанда* на позначення лихоманки є, на нашу думку, зразками зауму: «*Лихорадок считається 12-ть; оні дочки Ирода царя. Вот их имена: Зябуха, Гнитыця, Месора, Чорна, Ённа, Омуга, Персанда...*» [25, с. 739]. Підставою для такого висновку є те, що семантика й походження інших імен є прозорими та вказують на місце мешкання хвороби (*Тинна*), її симптоми (*Зябуха*, *Гнітиця*), ціннісну характеристику (*Чорна* у значення зла, потойбічна, негативна істота). Натомість оніми *Месора*, *Омуга*, *Персанда* в словниках різного типу не зафіксовані. Вірогідним є припущення, що ці номенні були запозичені з іншої мови, зокрема грецької, адже, на думку О. Черепанової, «у замовляннях, записаних у XIX столітті, зустрічається низка імен трясавиць, немотивованих з точки зору сучасної мови і, імовірно, узагалі неслов'янського походження... Частиною цих

імен можна розглядати як зіпсовані, перетворені в народному живанні імена з грецьких замовлянь» [26, с. 53]. Але словник давньогрецької мови теж не фіксує таких лексем, є лише схожі, зокрема $\lambda\epsilon\rho\sigma\omega$ від $\lambda\epsilon\rho\theta\omega$ «спустошувати, руйнувати, знищувати», Περσεφόνη «Персефона, володарка підземного царства» [19, с. 1309]; Месорі «месорі, єгипетський місяць, співвідносний із серпнем» [19, с. 1075]. Що стосується номена *Омуга*, то лексем із таким звукосполученням у словнику взагалі немає, натомість засвідчено слово $\acute{\alpha}\mu\upsilon\mu\alpha$ «розривання, виривання» [18, с. 100]. Установити вірогідні зв'язки назв лихоманки з давньогрецькими словами досить важко, оскільки, очевидно, вони були спотворені. Проте такий принцип номінації узгоджується з логікою міфологічної свідомості, відповідно до якої незрозуміле, зокрема запозичені слова чужої мови, є більш ефективним засобом боротьби, ніж знайоме, «своє». Окрім того, аналізовані власні назви могли бути дійсними іменами лихоманки в грецьких замовляннях, адже, як відомо, сюжет східнослов'янських замовлянь від лихоманки прийшов із грецької культурної традиції.

Висновки. Отже, можна зробити висновок про значущість звукової організації текстів замовлянь, що становить своєрідний звуковий код, реалізований у тому числі за допомогою власних назв. Цей код може виявлятися в діахронічному зрізі, що відображено у зв'язку звука і значення, або в синхронічному, що виявляється в уживанні різноманітних звукових повторів. Функціональна специфіка фонетичних мовних засобів, уживаних у замовних текстах, зумовлена передусім вірою в магічну силу слова, а також прагматикою міфологічного мислення, для якого найголовнішим є використання максимального прагматичного ефекту від слова та імені.

Література:

1. Завьялова М. Балтославянский заговорный текст : Лингвистический анализ и модель мира / М. Завьялова. – М. : Наука, 2006. – 563 с.
2. Жилинская И.А. Звуковой код в текстах русских и белорусских заговоров / И.А. Жилинская // Русский язык: система и функционирование : сб. материалов V Междунар. науч. конф., 11–12 окт. 2011 г., Минск / редкол. : И.С. Ровдо (отв. ред.) и др. – Минск : Изд. центр БГУ, 2011. – С. 112–115.
3. Українець Л. Шиплячі консонанти в українських народних замовляннях : конотаційний аспект / Л. Українець, Т. Гречковська // Рідний край : наук., літ.-худож. альм. / гол. ред. М. Степаненко. – Полтава : Вид-во ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2012. – Вип. 1 (26). – С. 79–84.
4. Лукінова Т.Б. Мовна архаїка слов'янських замовлянь / Т.Б. Лукінова // Мовознавство. – 1998. – № 2–3. – С. 47–61.
5. Топорова Т.В. Язык и стиль древнегерманских заговоров / Т.В. Топорова. – М. : URSS, 1996. – 214 с.
6. Словарь української мови : у 4 т. / збір. редакція журналу «Киевская старина»; упоряд. Б.Д. Грінченко. – К. : Видавництво АН УРСР, 1959. – Т. 4 : Р – Я. – 1959. – 563 с.
7. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / уклад. Р.В. Болдирев та ін. – К. : Наукова думка, 2006. – Т. 5 : Р – Т. – 2006. – 704 с.
8. Славянские древности : [этнолингвистический словарь] : в 5 т. / под общ. ред. Н.И. Толстого. – М. : Международные отношения, 2009. – Т. 4. – 2009. – 656 с.
9. Мифы народов мира : [энциклопедия] : в 2 т. / гл. ред. С.А. Токарев. – 2-е изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1988. – Т. 2 : К – Я. – 1988. – 719 с.
10. Фісун В.П. Словесна магія українців / В.П. Фісун. – К. : Бібліотека українця, 1997. – 88 с.
11. Харьковский сборник: Литературно-научное приложение к «Харьковскому календарю» / Харьковский губернский статистический комитет; под ред. В.И. Касперов. – Харьков : Типография Харьковского губернского правления, 1894. – Вып. 8. – 394 с.
12. Українські замовляння / упоряд. М.Н. Москаленко; вступ. ст., комент. М.О. Новикова. – К. : Дніпро, 1993. – 309 с.
13. Домбровский В.Г. Українська стилістика і ритміка. Українська поезика / В.Г. Домбровский; упоряд., передмова О.Р. Баган; наук. ред. Я.К. Радевич-Винницький. – Дрогобич : Відродження, 2008. – 446 с.
14. Власні імена людей : [словник-довідник] / Л.Г. Скрипник, Н.П. Дзятківська; за ред. В.М. Русанівського. – 3-е вид., випр., доп. – К. : Наук. думка, 2005. – 335 с.
15. Ви, зорі-зориці...: українська народна магічна поезія (замовляння) / упоряд., ред., передмова і післямова М.Г. Василенко; упоряд. Т.М. Шевчук. – К. : Молодь, 1991. – 334 с.
16. Этимологический словарь славянских языков : праславянский лексический фонд / ред. О.Н. Трубачев; РАН, Ин-т рус. языка им. В.В. Виноградова. – М. : Наука, 1987. – Вып. 14 : *labati – *lěteplъjь. – 1987. – 269 с.
17. Дополнение к опыту областного великорусского словаря. – 1858. – 328 с.
18. Дворецкий И.Х. Древнегреческо-русский словарь : около 70 000 слов / сост. : И.Х. Дворецкий; под ред. С.И. Соболевский. – М. : ГИС, 1958. – Т. 1 : А – Л. – 1043 с.
19. Дворецкий И.Х. Древнегреческо-русский словарь : около 70 000 слов / сост. : И.Х. Дворецкий. – М. : ГИС, 1958. – Т. 2 : М – «Омега». – 1958. – С. 1044–1904.
20. Ігнатенко І. Народна медицина Середнього Полісся : традиції та сучасність (на польових етнографічних матеріалах) / І. Ігнатенко. – К., 2013. – 336 с.
21. Левкиевская Е.Е. Заумь / Е.Е. Левкиевская // Славянские древности : в 5 т. Т. 2. Д – К : [этнолингвистический словарь] / [Т.А. Гапкина, Л.Н. Виноградова, А.В. Гура, Г.И. Кабакова, Е.Е. Левкиевская, А.А. Плотникова]; Ин-т славяноведения и балканистики РАН; отв. ред. Н.И. Толстой. – М. : Международные отношения, 1999. – С. 279–282.
22. Мечковская Н.Б. Язык и религия : лекции по философии и истории религии : [учеб. пособ. для студ. вузов] / Н.Б. Мечковская. – М. : Гранд : Фаир-Пресс, 1998. – 350 с.
23. Драгоманов М. Малороссийские народные предания и рассказы / М. Драгоманов. – К., 1876. – 434 с.
24. Гринченко Б.Д. Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях / Б.Д. Гринченко. – Вып. 1 : Рассказы, сказки, предания, пословицы, загадки и пр. – Чернигов : Типография Черниговского Губернского Земства, 1895. – 308 с.
25. Иванов И. Знахарство, шептанье и заговоры / И. Иванов // Киевская старина : ежемесячный исторический журнал. – К. : Тов-во Гирич, 1885. – № 12. – С. 730–744.
26. Черепанова О.А. Типология и генезис названий лихорадок-трясавиц в русских народных заговорах и заклинаниях / О.А. Черепанова // Язык жанров русского фольклора. – Петрозаводск : Изд. ПГУ, 1977. – С. 44–57.

Бутко С. Г. Звуковой код в текстах украинских заговоров (на материале мифопоэтического ономастикона)

Аннотація. В статті проаналізовані аспекти реалізації звукового кода в текстах українських заговоров на матеріалі імен собствених с учетом основных особенностей мифологического сознания. Выяснено, что звуковой код может проявляться в диахроническом срезе, демонстрируя связь между звуком и значением, и в синхроническом, представленном в виде функционирования разнообразных повторов. Цель таких повторов – осуществление суггестивного воздействия на реципиента, что позволяет достичь максимального прагматического эффекта от заговора и в полной мере реализовать магическую функцию слова.

Ключевые слова: заговор, мифопоэтический ономастикон, оним, звуковой код, абракадабра, повтор, внутренняя форма имени.

Butko S. The sound code in the texts of Ukrainian incantations (based on the material of mythopoetic onomasticon)

Summary. The article analyzes the aspects of the implementation of the sound code in the texts of Ukrainian incantations based on using proper names and taking into account the peculiarities of mythological consciousness. It was found that the sound code may occur in diachronic section, showing link between sound and meaning, and synchronic section,

where it is presented in the form of functioning of various repetitions. The purpose of these repetitions is implementation of suggestive influence on the recipient, which allows achieving the maximum pragmatic effect from incantations and fully implementing the magic function of the word.

Key words: incantations, mythopoetical onomasticon, onim, sound code, abracadabra, repetition, internal form of the name.